

С. М. Пилипчук, д-р філол. наук, проф.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

МАЛОВІДОМИЙ СПОГАД ТАРАСА ФРАНКА ПРО БАТЬКА

Запропоновано републікацію та аналіз маловідомого спогаду Тараса Франка про батька. З'ясовано значний евристичний потенціал мемуарного образка. Відзначено свіжість та колоритність синових свідчень про життєвий та творчий шлях Івана Франка. Зокрема взято до уваги інформацію про мандрівки родини Франків мешканнями Львова; про спільні походи на Крайову виставку, що функціонувала з червня по жовтень 1894 року у Стрийському парку; про роль Івана Франка в упорядкуванні книжкової частини в етнографічному відділі виставки та дальше висвітлення діяльності цього відділу у серії публікацій на сторінках "Кур'єра Львівського"; про батькове захоплення рибальством і апробацію різних способів "полювання" на рибу, зокрема й так званого прийому "на трутку"; про історію однієї приповідки, яка, потрапивши "у сіті" феноменальної Франкової пам'яті, згодом збагатила колекцію народного мудрослів'я у понад тридцятитисячному корпусі "Галицько-руські народні приповідки"; про особливості "функціонування" творчої робітні генія та про багато інших фактів, які дають змогу пізнати Івана Франка як "цілого чоловіка".

Ключові слова: спогади, автобіографія, крайова виставка, етнографічний відділ, риболовля, творчий процес.

Син Івана Франка, Тарас, залишив чимало цінних та багатих на цікаві факти спогадів про батька. Ці унікальні мемуарні записки можна порівняти з розсипаними перлами, бо були вони публіковані у різних газетах, журналах, ювілейних видання. Деякі спогадові свідчення взагалі не побачили світла денного за життя Тараса Франка та довгий час "вилежувалися" у архівах. Водночас варто пам'ятати, що усі оприлюднені матеріали пройшли через дрібне сито вибагливої радянської цензури та були відповідно "вихолощені", аби представити Івана Франка лише у потрібному для "совецької" ідеології світлі, лише як борця за права покривджених і пригноблених, лише як гранітного чи забронзовілого "Каменяра". Нерідко Тарасові мемуарні нотатки не вписувалися у дозволений

цензурою фарватер, відтак "за бортом" друкованих статей про батька залишалось чимало свідчення про "живого", "цілого чоловіка" Івана Франка. Однак, попри постійне перебування під "дамокловим мечем" радянської влади, синам письменника вдалося у досить розлогому спогадовому дискурсі гідно представити батька, навітлити його величну постать зблизька.

У короткій автобіографії, писаній 20 червня 1948 року російською мовою, Тарас Франко з-поміж інших досить скупих відомостей про свої літературно-наукові здобутки також зазначив: "Написал воспоминания об отце" [10, с. 396]. Оскільки найвідоміший і, мабуть, найповніший мемуарний малюнок про Івана Франка під назвою "Мої спогади про батька" син написав значно пізніше, 1955 року, спеціально для видання "Іван Франко у спогадах сучасників" (видання було задумане як один із способів пошанування письменника у століття від дня народження), то виникає логічне запитання: про які саме "воспоминания" згадав Тарас Франко у цитованому документі, що зберігається в архіві Львівського національного університету імені Івана Франка? Властиво, пожадану відповідь знаходимо у ґрунтовних коментарях співупорядниці видання "Тарас Франко. Вибране: У 2-х томах" (Івано-Франківськ, 2015) Наталі Тихолоз. Дослідниця, пояснюючи цінну автобіографічну заувагу, занотувала: "Очевидно, мається на увазі спогади Тараса Франка під назвою "Спогади про мого батька Івана Франка" (Радянська Україна. 1940. 27 серпня. С. 3). Згодом були написані "Мої спогади про батька"... Щоправда, у коментарях до першопублікації значилося, що "ці спогади про свого батька він написав у 1955 році для... збірника "Іван Франко у спогадах сучасників". Можливо, основний текст спогадів був написаний і раніше 1948 року, а 1955 доопрацьований і поданий до друку" [7, с. 622]. Безперечно, ці пояснення знаної дослідниці наукової та творчої спадщини Франкових дітей, слушні, а здогад про тривалу (з початку 1940-их років) роботу Тараса Франка над представленням постаті автора "Мойсея" в унікальній синівській візії цілком виправданий. Єдиним відкритим питанням залишається, чи мав на увазі Тарас Іванович, мовлячи в автобіографії про уже підготовлені спомини про батька, лише коротку замітку, друковану в "Радянській Україні" 27 серпня 1940 року у день відзначення 84-річчя від

дня народження письменника. До речі, у пропонованому двосторінковому спогадовому шкідці (його упорядники двотомника вибраних творів Тараса Франка републікували у виданні 2015 року), окрім лаконічних надто узагальнених згадок про постійну зайнятість батька (діти бачили його тільки під час обіду та вечері [12, с. 326]), про особливу манеру спілкуватися ("в розмові часто закидав іншомовне слівце" [12, с. 326]), про зацікавленість народною творчістю (брав діяльну участь у підготовці виставки у Стрийському парку [12, с. 326]), про захоплення рибальством ("був завзятим риболовом" [12, с. 326]), про відкритість і допомогу іншим ("до батька щоденно приходили селяни, робітники... вони шукали поради, допомоги" [12, с. 326]) та про гостинність Франкового дому ("до нас часто приїздили з України мамині земляки" [12, с. 327]), більш ніж п'яту частину тексту відведено на "совецьку ідеологічну січку", або ж, як влучно висловилися упорядники у примітці до передруку, "данину радянській системі" [12, с. 327], якою змушений був автор "нагодувати" оті всякі новостворені цензурні комітети, аби хоч у такий спосіб донести до читача слово правди та показати бодай під запоною радянського офіціозу справжнього Франка. Чи, можливо, були й інші спроби Тараса Франка, сяк-так долучивши до оригінального тексту обов'язкову фінальну "апофеозу" "совецьких" агітаційних формулок, поділитися спогадовим, огрітим справжньою синівською любов'ю словом про батька? На це запитання можемо відповісти ствердно. Такі спроби були. Принаймні, одна.

27 травня 1941 року напередодні 25-річчя від дня смерті Івана Франка Тарас Франко опублікував на сторінках "Літературної газети" (№ 22 від 27 травня 1941 року) досить розлогий матеріал під невибагливим титулом "Спогади про батька". Ці зараз маловідомі мемуарні свідчення, що стали своєрідним продовженням і розширенням попередньої публікації за 27 серпня 1940 року, підтверджують інтенсивну роботу Тараса Франка над розгортанням спогадового дискурсу про батька та про початок активного нагромадження матеріалу для майбутньої книги мемуарів про Івана Франка. Вже з побіжного порівняння спогаду 1940 року та публікації 1941 помітно, наскільки суголосними є обидві статті. У вічі впадає подібність структури

текстів, майже ідентичний порядок викладу матеріалу. Щоправда, мемуарний нарис із "Літературної газети" більший за обсягом та змістовніший. Автор суттєво доопрацював попередню статтю, доповнивши її новими фактами та низкою "виразних" сцен із життя батька. Водночас, у пропонованій публікації максимально зредуковано частину "обов'язкової програми", себто шаблонової "радянщини" (можливо, воєнна буря Другої світової війни та передгрозя Німецько-радянської війни далися взнаки), що була зведена до коротенького абзацу з двох речень ("Годину волі, визволення він передбачував, хоч не дожив до його. Він віщував майбутнє українського народу і ясно бачив його в об'єднанні українських земель у державі робітників і селян" [11, с. 3]). Цей пафос вимушеної частини статті був ідеологічно "правильним". Тодішня тоталітарна машина просто вимагала прославлення пропам'ятного "золотого вересня". Але, звичайно, не ця штучно припасована бутафорія була основною у публікації.

У вступних заувагах до допису Тарас Франко передусім зазначив, що його найдавніші згадки про батька та сім'ю сягають того часу, коли родина "перепровадилася" у нове "просторе помешкання в партері" (на першому поверсі) на вулиці Хрестовій (Крижовій). Себто йдеться про рік 1896. Саме тоді, у жовтні 1896, (на цій уточненій даті зміни адреси проживання наполягає Євген Нахлік у статті "Хрещення Франкових дітей: дійові особи" [4]) сім'я перебралася із не дуже вигідної квартири на вулиці Глибокій до нової, значно просторішої (складалася із чотирьох покоїв, один із яких правив Іванові Франкові за кабінет) на вулиці Крижовій № 12. Про "перенесення" до цієї квартири згадувала й Анна Франко-Ключко. "Докладно пам'ятаю, як ми переселилися до нового мешкання при вул. Крижовій, потім Потоцького, ч. 12, на першій поверсі. Це мешкання після попереднього, видалося нам дуже великим, чотири великі кімнати підряд, а ще до того з бальконом при фронтівій кімнаті" [14, с. 10]. До речі, у цьому контексті вкрай дивними видаються твердження авторів десятикнижжя "Іван Франко" Романа Горака та Якіма Гнатива, які пов'язали час перенесення родини у нову квартиру з межею 1897–1898 років, та чомусь ствердили: "Помешкання Франків знаходилось на третьому поверсі" [2, с. 50]. У цій затишній чотирикімнатній

квартирі на Крижовій Франки проживали до жовтня 1902 року, допоки не переселилися у власний будинок на Софіївці.

У часі переселення на Крижову Тарасові уже йшов восьмий рік і він добре затамив родинний устрій, який панував вдома. На жаль, батько, за твердженнями сина, переобтяжений роботою у редакції "Кур'єра Львівського", не мав можливості проводити багато часу з дітьми, брати діяльну участь у їх вихованні. Цікаво, що ці свідчення Тараса Франка не узгоджуються зі спогадами сестри Анни. Вона ж, навпаки, стверджувала, що батько, попри зайнятість, проводив чимало часу з дітьми, ніколи не обділяв їх увагою (вечірні оповідання казок, заміські подорожі, допомога у навчанні). Мабуть, тут Франкові нащадки говорили про різні аспекти "педагогіки", що й зумовило різнобій у висловлюваннях.

У пам'яті Тараса Франка закарбувалися також згадки про незвичну святкову атмосферу, яка панувала у місті під час підготувань до приїзду та власне самого візиту у Львів цісаря Франца Йосипа І. У вікнах багатьох львівських кам'яниць, окрім "ілюмінацій", за словами другого Франкового сина, з'явилися фотографії "якогось пана з бакенбардами". Як згодом Тарас (йому на той час було 5,5 років) довідався від батька, цим "паном" виявився цісар, який з 7 до 11 вересня 1894 року перебував у Львові, де зокрема відвідав з розмахом підготовлену Крайову виставку у Стрийському парку. Ця виставка, що мала символізувати поступ Галичини у складі Австро-Угорської імперії та була присвячена 100-річчю повстання під проводом Тадеуша Костюшка, відбувалася з червня по жовтень і викликала значний ажіотаж. За час функціонування Крайову виставку відвідало понад 1 мільйон гостей. Не дивно, що Тарас затамив цю подію та доповнив спогад інформацією про спільний із батьком похід на виставку. "Потім, – зазначив він, – ще був з татом на краєвій виставі, що примістилася в Стрийському парку. Батько цікавився перш за все виробами української народної творчості і на них звертав нашу увагу (з цієї фрази можемо здогадуватися, що це був, очевидно, сімейний похід. – С.П.), пояснював, хвалив" [11, с. 3]. Варто зазначити, що Іван Франко як співробітник "Кур'єра Львівського" на час діяльності виставки відповідав за висвітлення роботи відділу етнографії. 18 серпня 1894 року у 228 випуску газети він започаткував серію публікацій під загальною назвою

"Dział etnograficzny na wystawie krajowej". Дальші статті виходили у 229, 232, 233 та 235 номерах "Кур'єра" за 19, 22, 23 та 25 серпня відповідно. У матеріалі за 18 серпня, окрім загальної інформації про концепцію виставки, зокрема й принципи комплектування етнографічного відділу, йшлося зокрема й про будівництво хат, за 19 серпня – про археологічні експонати, за 22 серпня – про виставку книжок з етнографії, за 23 серпня – про хатні прикраси та прикраси одягу (гердан), за 25 серпня – про фотографії, писанки та одяг. Франкова посилена увага до етнографічного відділу виставки була зумовлена не лише редакційним завданням, а й особистим інтересом. Івана Франка було запрошено долучитися до поповнення української колекції. З таким проханням звернувся до на той час уже авторитетного науковця давній колега Володимир Шухевич, який входив до організаційного комітету виставки та безпосередньо відповідав за згаданий відділ. Про цей факт збереглася згадка у Франковому епістолярії. У листі від 5 лютого 1894 року до Францішека Ржегожа він писав: "Проф. Шухевич просив мене зайнятися впорядкуванням і виставленням літератури етнографічної, котра дотикає Галицької Русі..." [9, т. 49, с. 458]. Отож Франко радо погодився на співпрацю та заопікувався компонуванням колекції українознавчої етнографічної літератури. Досить швидко було сформовано презентабельний книжковий стенд, який гідно ілюстрував "духовне життя русинів" в Галичині. Сам упорядник у 229 номері "Кур'єра Львівського" за 19 серпня 1894 року коротко заанонсував: "Про інтелектуальне життя тих мас народних дає уявлення бібліотека етнографічна, яку зібрав д-р Іван Франко" [16, с. 1]. А у 232 випуску газети вже докладніше описав пропонувану відвідувачам виставки книжкову колекцію. "В збірці руської етнографії, – зазначав автор, – змушений був значно обмежитися через брак місця, ба більше, вилучити багатотомні видання періодичні давніші і новіші, такі як "Зоря Галицька", "Зоря", "Правда", "Киевская старина", в яких знайдеться багато матеріалів і праць етнографічних" [17, с. 2]. Цікаво, що й ця "значно обмежена" колекція української етнографічної літератури викликала неабияке незадоволення у представників польських шовіністичних кіл, які, зважаючи на той факт, що етнографія Польщі у книжковому відділі була представлена скромніше, зчинили бучу та виступили з прилюдними звинуваченнями (стаття

у львівському "Przegląd-i") на адресу Володимира Шухевича та Івана Франка, які, начебто, зумисне у такий спосіб принизили поляків. Про перипетії безпідставних нападок поляків на українських дослідників докладно повідомляло "Діло". У 178 числі газети за 22 серпня 1894 року з'явилася стаття "Се й те з вистави" за підписом Священик, де на підставі відповідних аргументів, подекуди навіть іронічно, спростовано усі закиди польської сторони. Автор, коментуючи звинувачення, зазначив: "Гнів Przegląd-a не оминув і д-ра Франка, котрий посмів... виставити цілу шафу книжок, трактуючих про етнографію руського народу, коли між тим збірка етнографічних діл про польський люд досить невеличка. Ну, тут не було нашої ради, тільки заборонити всім етнографам французьким, німецьким, російським, чеським і навіть і польським писати про руський люд і заставити їх писати про люд польський. В такому випадку збірка д-ра Франка була би вдоволила Przegląd" [6, с. 2].

Окрему "сюжетну лінію" у спогаді Тараса Франка відведено на докладне висвітлення батькового захоплення рибальством. Син поділився цікавими фактами з "рибальського життя" Івана Франка. Зокрема докладніше описав спільні походи на "малу й непоказну" річку Колодницю¹ поблизу Голобутова та Завадова на Стрийщині, де батько і сам вправлявся, і синів учив використовувати різні знаряддя ("сак", "бовт", "волок", "в'ятір" та ін.), призначені "на загибель риб'ячого роду". Щоправда, за зізнаннями Тараса, він не поділяв татового замилювання до рибальства та "якось не злюбив того ремесла" [11, с. 3]. І все ж, попри нелюбов до ремесла, автор спогаду не оминув нагоди поділитися батьковим винахідливим способом приборкання норавливої риби. "Тато... поїхав до Стрия і купив там жменьку якихось чорних горішків. Дома мати замісила трошки тіста. Тато взяв малий сачок з держакон і плетений з лози

¹ Про цю "непоказну" на перший погляд річку також згадували й інші діти Франка, Петро та Анна. Зокрема Петро Франко писав, що у гарні "вакаційні дні... ми розкошували над Колодницею" (Франко П. Спогади про батька // Спогади про Івана Франка. – Львів: Каменяр, 2011. – С. 652), а Анна зазначала: "Річка Колодниця сама по собі невелика і зовсім спокійна, але в час дощів і повені набирала могутньої сили і тоді з ревом котила жовті, повні намулу хвилі, нищила і забидала по дорозі з собою все" (Франко-Ключко А. Франко і його родина. Спомини. – Торонто, 1956. – С. 27–28).

кошик на рибу і в гарний, погідний день ми польовою дорогою й стежками між збіжжям вибралися на річку. Тато потовк на камені горішки надрібно, змісив у тісто і, йдучи берегом, кидав у плесо рибі зрадливу поживу. Ми за той час купалися і вчилися плавати. За якусь годину батько покликав нас ловити рибу. В однім плесі плавали поверх води величезні клені, марени й підустви якомсь чудно: крутилися й прибивалися до берега. Тато поважно ходив берегом і сачком на довгім держаку легко й зручно підбирав сп'янілу рибу" [11, с. 3]. Значно пізніше, 1965 року, у статті "Страницы из жизни. Из воспоминаний об отце" Тарас Франко ще раз докладно описав незвичну рибальську пригоду: "...отец прослышал как-то, что за границей продаются особые такие орешки. Если их мелко истолочь и замесить вместе с тестом, получается отличная приманка. Орешки эти совершенно безвредны – рыбу не отравляют, а лишь слегка одурманивают. Мы видели это собственными глазами на реке Колоднице, возле Завадова, в 1897 году... Отец, серьезный и сосредоточенный, похаживал взад-вперед по высокому берегу и подкармливал рыбу этими орешками. Хлебные шарики погружались на дно, и лакомая на вкусное даровое угощение рыба с жадностью хватала их. Каково же было наше изумление, когда менее чем за полчаса на поверхности омута стали появляться огромные рыбащи. Они кружились, как больные вертячкой овцы. Забыв какую бы то ни было осторожность, рыба прибывалась к берегу, в заросли камыша, и тут же попадала в небольшой сачок, услужливо подставленный отцом" [13, с. 347–348]. До речі, сюжет із "отруєною рибою" ще декілька разів виринав у доробку Тараса Франка, зокрема й малярському (1948–1949 рр.). Серед його численних любительських картин знаходимо не що інше, як своєрідну ілюстрацію до попередньо цитованих мемуарних уривків. Це полотно автор красномовно підписав: "Іван Франко в річці Колодниці коло села Завадова (стрийського району) ловить сачком отруєну рибу". Зараз картина зберігається у Квартирі-музеї Івана Франка у Києві².

² Принагідно висловлюю щире подяку директорові Міжнародного фонду Івана Франка Ігореві Курусу та співзасновниці фонду Ользі Нижник за люб'язно надану електронну копію картини Тараса Франка.

Тарас Франко. "Іван Франко в річці Колодниці коло села Завадова (Стрийського району) ловить сачком отрусну рибу".

Акварель. Львів, 10 листопада 1948 – 1 січня 1949 рр.
З фондів Квартири-музею родини Івана Франка у Києві

Максимально повно, комплексно висвітлити роль і місце риболовлі у житті Івана Франка спробували Теодозій та Павло Присяжні, а також Володимир Бандура у монографії "Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяра (Франко рибалка і художник слова)" [5]. Дослідники доклали зусиль, аби зібрати усі свідчення про річки та озера, в яких Іван Франко "полював" за рибою (створили відповідну карту), і докладно описали методи, які для цього використовував (узагальнили на підставі спогадових свідчень багатьох "співучасників" рибальських походів і нотаток самого Франка). Трійко авторів не оминули увагою й незвичний спосіб "підкорення" норавливої риби, що полягав у використанні спеціальної "трутки на рибу". У підрозділі "Ловля риби остями і "на трутку"" автори коротко охарактеризували цей оригінальний рибальський винахід. "Рідні Івана Франка, його сучасники (друзі та знайомі, рибалки і нерибалки) у спогадах пишуть про те, що Франко ловив рибу "на трутку". Так звана "трукта" використовувалась не для

отруєння риби, а для її одурманювання. Ні сам Франко, ні його сучасники не називають (у листах та споминах) ту речовину, яка використовувалась для такого способу ловлення: внаслідок сп'яніння викликаного нею, риба спливає і її, ослаблену, підхоплюють сачком... Про те, що цією речовиною, вірогідно, був спирт, дозволяє судити епізод із повісті Франка "Лель і Полель", в якому розповідається про "полювання" на кленів героїв повісті Владка Калиновича та Регіни Киселевської. Регіни спало на думку ловити їх за допомогою корму, просякнутого спиртом..." [5, с. 51]. Справді, Франкові друзі принагідно згадували про хитромудрий спосіб риболовлі, проте докладно його не описували. Приміром, Осип Маковей після спільного тижневого перебування з Іваном Франком у с. Дидьова, де протікала багата на рибу річка Сян, у щоденникових записах залишив такі нотатки: "Іван Франко, як завзятий рибак, цілими днями, як лише не падав дощ, ловив рибу, заставляв ятері, різні сіті на Сяні, кидав у воду трутку на риби, ходив з сітьми по воді, шукав пстругів руками під камінням..." [3, с. 219]. На жаль, дослідники рибальських захоплень Івана Франка не врахували цінних у цьому контексті нотаток Тараса Франка. Поза увагою цих авторів (як, зрештою, й багатьох інших) опинився цитований спогади сина, в яких він поміж іншим згадав про незвичну риболовлю з батьком на річці Колоденці. Зважаючи на докладний опис процесу "одурманювання" риби, вельми сумнівним видається припущення Володимира Бандури, Теодозія та Павла Присяжних про те, що "труткою на риби" для Франка слугував спирт. Очевидно, йдеться про речовину рослинного походження, яка мала тимчасову токсичну дію на риб'ячий рід. "Більшість рибних отрут, так званих іхтіотоксинів..., містяться у кількох споріднених видах рослин. Хімічні речовини, що містяться в цих рослинах одурманюють рибу, коли токсин проходить через зябра, або коли риба ковтає його. Після цього риба спливає на поверхню і її легко спіймати" [20]. Властиво, найважче було встановити таємницю "чорних горішків", які письменник не раз використовував під час риболовлі. Перша причина полягає у тому, що зараз цей спосіб застосовувати категорично заборонено, він вважається браконьєрським, таким що вкрай негативно впливає на

популяцію риби. Другий чинник: практика нешкідливого для людини "труєння" риби не мала значного поширення у Європі, а була апробована північноамериканськими індіанцями, які для цього застосовували різні види рослин-ендемів з токсичною дією. Серед низки таких рослин чи не найчастіше вживаним був так званий "чорний горіх" (*Juglans nigra*). Значний токсичний ефект мала кора цього дерева та лушпиння горіха. Коли лушпиння засихало, то отримувало насичений чорний колір. Звичайно, сушене лушпиння було менш дієвим, аніж зелене, але могло застосовуватися упродовж року, не тільки в період досягання горіхів. "Чорний горіх містить юглон... Експериментально доведено, що юглон є інгібітором дихання... Отруювали рибу зазвичай у стоячих водоймах, або у річках із повільною течією. Каліфорнійські індіанці також використовували його у солоній воді... при відпливі. Отруєння було настільки ефективним методом вилову риби, що траплялися випадки, коли у деяких районах спеціально перегороджували невеликі струмки... Зменшення потоку води гарантувало, що невелика кількість отрути працювала з максимальною ефективністю. У випадку, коли отрута була не зовсім дієвою, наприклад..., коли потік струмка зменшував її силу, рибалки за допомогою кошиків, списів або лука і стріл виловлювали рибу, яка не повністю була піддана дії токсину" [18]. Ще одним не менш дієвим рослинним засобом "труєння риби" був так званий "американський бакей", що є різновидом кінського каштана. Це дерево поширене у Північній Америці, зокрема у штаті Огайо, де є одним із символів регіону. Найбільше токсичних речовин містять плоди "бакея". "Корінні американці мелений бакей використовували як порошок для одурманення риби в ставках" [19]. Джордж Еллісон у статті "Cherokee used toxins to stun fish" докладніше висвітлив досвід індіанців у риболовлі з отрутою. Зокрема він зазначив: "Горіх бакея (каштан) мелють та кидають у водойму. При цьому виділяється отрута ескулін. Цей токсин змушує рибу випливати на поверхню, де її легко збирали у кошик з довгими ручками, виготовлений для цієї мети" [15]. Отож найімовірніше Іван Франко, довідавшись про цей таємний риболовецький прийом в одному із спеціалізованих європейських джерел, роздобув

пожадані "чорні горішки" та успішно апробував індіанські методи полювання за рибою на Бойківщині.

Повертаючись до публікацій у "Літературній газеті" доречно відзначити, що пропонований спогадовий матеріал частково висвітлює процес формування Франкового приповідкового корпусу, що з'явився друком у шести книгах "Етнографічного збірника" з 1901 по 1910 роки. Тарас Франко на завершення історії про незвичну успішну риболовлю "на трутку" у тихоплинних водах Колодниці зауважив, що коли вони удвох з братом несли повний кошик риби до найближчої залізничної станції, то зустрічні селяни зажартували над ними, мовлячи: "Двох несе, бо одному ніщо". Ця дотепна приповідкова формула не "уйшла уваги" Івана Франка і була у дещо модифікованому форматі використана у третьому томі "Галицько-руських народних приповідок". Прислів'я "Несіт два, бо єдному ніщо" упорядник супроводив кваліфікованим коментарем: "Кепкують із таких двох, що несуть легку річ, яку міг би донести й один" [1, с. 645]. Здогадно, саме під час цієї сімейної риболовецької виправи Іван Франко й зафіксував у своїй феноменальній пам'яті паремійний твір. Підтверджує припущення й те, що відповідно до задекларованого та наскрізно витриманого "принципу географічного уміцвнення" у приповідковому корпусі дослідник, вказуючи на місце фіксації цього зразка народного мудрослів'я, зазначив село Нежухів. Властиво, Нежухів – це населений пункт поблизу Стрия, що сусідить із Голобутовим та Завадовим, селами, де часто зупинялися Франки. Саме поблизу Нежухова відбувся отой жартівливий комунікативний акт між селянами та Франковими синами, під час якого було актуалізовано прислівну формулу, що згодом поповнила понад тридцятитисячну колекцію "Галицько-руських народних приповідок".

У аналізованому спогаді Тарас Франко поділився спостереженнями про особливості письменницького ремесла батька, допоміг зазирнути у його творчу робітню. Спершу, за словами сина, Іван Франко розробляв план майбутнього твору, накреслював магістральні сюжетні лінії, формував "диспозицію", а вже потім "сидів так довго днями й тижнями, аж поки твір не був викінчений" [11, с. 3]. Такий раціональний, цілеспрямований

підхід до писання зумовив, на думку Тараса, наявність відносно малої кількості незакінчених художніх полотен. Зрештою, для доведення дієвості принципу попереднього планування роботи над новим твором у Франка зібрана значна доказова база. Промовистим є факт наявності чернетки зі збереженими назвами усіх розділів незавершеного роману "Борислав сміється". Саме Тарас Франко у архіві батька натрапив на листок паперу, на якому письменник подав проект дальшого розгортання дії у романі, занотувавши заголовки планованих до написання прикінцевих семи розділів (від XXI до XXVII). Себто Іван Франко наперед продумував кожен більший твір, виношував задум, потім концептуально у так званій "диспозиції" окреслював його майбутні контури, і насамкінець вдавався до магії мистецтва слова.

До речі, не лише на духовно-інтелектуальному аспекті Франкового творчого процесу зосередив увагу син письменника, а й пригадав звичайні матеріальні подробиці, які його (цей процес) супроводжували. Приміром, зазначив: "Чернеток не признавав, лише чистописи і ті рідко креслив. Письмо мав нерозбірливе, грубе мале; чорнило – дуже чорне – купував у крамниці Бромільського цілими півлітровими пляшками, пера вживав спеціальні – чорні, м'які" [11, с. 3]. Справді, зважаючи на обсяг писаного матеріалу, що його з подиву гідною інтенсивністю продукував Іван Франко, доводилося дбати про постійний запас якісного чорнила. Як дізнаємося з синового спогаду, улюбленим місцем поповнення та оновлення канцелярського приладдя для Франка стала "крамниця Бромінського". Ян Бромінський провадив "sklep papierniczy", що розташовувався на вулиці Легіонів у центрі міста (зараз проспект Свободи).

У ґрунтовній статті про життєвий і творчий шлях Тараса Франка "Тарас, але не Шевченко. Франко, але не Іван" Наталя Тихолоз, розмірковуючи над евристичним потенціалом синових студій про батька, слушно зазначила: "Одначе чи не найціннішою для сьогодення є мемуарна частина франкознавчого доробку Тараса Франка. У тогочасній періодиці опубліковано його нариси "Розмови з батьком", "Стежками рідного краю" (1956), "Наїзд на Гуцульщину" (1958), "Одна рисочка" (1966), "Іван Франко і фізична культура" (1959), "Франки і спорт" (1971), статті "Таємниця Бубнища" (1964), "Гумор в житті Івана

Франка" (1964) та ін. Для збірника "Іван Франко у спогадах сучасників" (Львів, 1956) він написав "Мої спогади про батька". Окрім того, Тарас Франко – автор мемуарних книг "Про батька" (Київ, 1956, 1964, 1966) та "Великий Каменяр" (Львів, 1966)" [8]. Важко не погодитися із цим твердженням дослідниці, адже спогадові свідчення Тараса Франка, представлені живо і правдиво, допомагають не тільки зазирнути за лаштунки родинного життя письменника, а й упритул наблизитися до пізнання справжнього "цілого чоловіка" – Івана Франка. Саме тому, гадається, республікація маловідомого (одного із найраніших) синового спогаду про батька стане важливим внеском у франкознавство, та "докине" декілька цікавих і цінних фактів про життя українського генія.

Тарас Франко

Спогади про батька³

Я прийшов на світ у Львові, в будинку по вулиці Зиблікевича, ч. 10⁴. Пізніше наша родина переселилася на Костелівку⁵, передмістя Львова, й замешкала по вул. Глибокій⁶. Але моя пам'ять не сягає так далеко. Я не мав ще тоді чотирьох років. Пам'ятаю себе щойно з того часу, як ми перепровадилися на вулицю Хрестову⁷ та зайняли просторе помешкання в партері.

Малий чоловік є сам для себе світиком і наперед мусить з'ясувати, де він є і що коло нього діється. Отож, я завважив, що

³ Вперше надруковано у "Літературній газеті" (№ 22 від 27 травня 1941 року. С. 3).

⁴ ...по вулиці Зиблікевича... – вул. Зиблікевича (пол. Zyblikiewicza), названа на честь польського політика, юриста, президента Кракова, маршалка Галицького сейму, нині вул. Івана Франка. У будинку під № 10 Іван Франко з молодою дружиною Ольгою Хоружинською поселився у 1886 році.

⁵ ...переселилася на Костелівку... – Кастелівка – житлова ділянка Львова між нинішніми вулицями Генерала Чупринки, Горбачевського, Кастелівка та Кольберга. Дільницю запроектували у 1886–1888 роках на південно-західній околиці міста архітектори Юліан Захаревич та Іван Левинський.

⁶ ...по вул. Глибокій... – Франки мешкали на вулиці Глибокій, 7 з вересня 1893 р. до липня 1895 р. Будинок не зберігся.

⁷ ...на вулицю Хрестову... – з жовтня 1896 р. по жовтень 1902 р. сім'я Франків мешкала на вулиці Крижовій (пол. Krzyżowa), № 12 (нині вулиця Генерала Чупринки, № 14). Вулицю Крижову 1910 р. було перейменовано на вулицю Потоцького на честь галицького намісника Анджея Казімежа Потоцького (1861–1908).

я не сам, а є старший брат Андрій, менший – Петро, та й у візку щось мале верещить і поночі дереться, спати не дає. Той "ребйонок" (як казала моя мати) виявився пізніше молодшою сестрою, Гандзею. Всією діворою піклувалася увесь день мати – Ольга, худа, чорноока, метка, яка засипувала нас потоками пестливих, російських слів, часом кричала. Була ще старша помічниця, яку ми кликали "баба". Батька з тих наймолодших років я не тямлю добре. З життєпису знаю, що батько в 90 рр. працював у редакції "Кур'єра Львівського"⁸, польського селянського часопису. З того часу вбилося мені в пам'ять чудне назвисько Вислоуха⁹, одного зі співробітників згаданої газети. Батько зараня, коли ми ще спали, виходив до редакції, і ми бачили його тільки при обіді, а потім ще при вечері. Батько не мав часу займатись нашим вихованням, все спадало на матір і виснажувало її так невеликі сили.

З наймолодших літ пригадую собі, як я йшов з батьком вулицями міста увечері, а в усіх будинках вікна були рясно освічені і визирали з них фотографії якогось пана з бакенбардами. Тато казав, що це ілюмінація, а той пан – австрійський цісар. І справді, тоді Франц Йосиф I приїжджав до Галичини, відвідав Львів та інші міста, але для українців мав лише сакраментальні слова: "Адіє майне геррен"¹⁰. Потім я ще був з татом на краєвій виставі, що примістилася в Стрийському парку. Батько цікавився перш за все виробами української народної творчості і на них звертав нашу увагу, пояснював, хвалив. Крім того, батько співпрацював при виданні альбому всіх порід риби. Від часу вистави висіли у нас на стінах усіх кімнат автентичні малюнки риб у природних барвах, в чорних рамах, під склом. Сам тато змалку був і до старості залишився завзятим рибалкою. Замолоду

⁸ ...у редакції "Кур'єра Львівського"... – Кур'єр Львовскі (пол. Kurjer Lwowski) – польськомовна газета, що виходила у Львові щоденно у 1883–1935 роках. З 1887 до 1897 року Іван Франко був співробітником газети. Період роботи у польському часописі Іван Франко згодом називав "десятилітньою панциною", "наймами у сусідів".

⁹ Болеслав Вислоух (пол. Bolesław Wysłouch) – (1855–1937) – польський громадський та політичний діяч, публіцист, видавець, інженер-хімік. Редагував та видавав часопис "Kurjer Lwowski" з 1887 до 1919 року.

¹⁰ Бувайте, мої панове.

привчав нас плести штудерні, з густими очками сіті різної форми на загибель риб'ячого роду. Коли тато бував з нами часом на літніх канікулах, то цікавився передовсім рибальством. З того часу вбилися мені в пам'ять фахові слова: "сак", "бовт", "волок", "в'ятір", "клень", "марена", "підуства". І я не раз з братами, за вказівками покійного батька, налазився у воді за рибою, але якось я не злюбив того ремесла.

Ми всією родиною виїжджали на літні канікули в різні місця. В околиці міста Стрия ми проживали в селі Завадові, а раз в Голобутові. В Завадові ми жили в селянина Дергала, але що в хаті було повно дівчорі, ми переселилися до сусідньої просторої хати німецького колоніста Мінцера. Недалеко за селом тато знайшов малу й непоказну річку Колодницю і завважив, що в ній пребагато риби. Поїхав до Стрия і купив там жменьку якихось чорних горішків. Дома мати замісила трохи тіста, тато взяв малий сачок з держакон і плетений з лози кошик на рибу і в гарний, погідний день ми польовою дорогою й стежками між збіжжям вибралися на річку. Тато потовк на камені горішки надрібно, замісив у тісто і, йдучи берегом, кидав у плесо рибі зрадливу поживу. Ми за той час купалися і вчилися плавати. За якусь годину батько покликав нас ловити рибу. В однім плесі плавали поверх води величезні клені, марени й підустви якось чудно: крутилися й прибивалися до берега. Тато поважно ходив берегом і сачком на довгім держаку легко й зручно підбирав сп'янілу рибу. Ми, діти, пакували її до коша. Я з братом ніс такий кошик з рибою на дрючку до станції. Стрінули нас селяни й один з них сказав: "Двох несе, бо одному ніщо".

З тією рибою мати мала потім клопіт: треба було її варити, смажити чи маринувати. Ще більша морока була з грибами, яких батько приносив не раз силу-силенну, коли ми виїжджали на літо. Бували ми в Яйківцях, Циганах, кого Борщева, Дидьовій над Сяном, в Довгополі на Гуцульщині, в Криворівні. По всіх тих селах тато лазив за грибами і всюди мати за них сварилася.

Батько ніколи не надавав ваги дрібницям. Коли мати нарікала, що цукор подорожив на 2 центи, або що 1 кг, хліба коштує аж 22 центи, замість 20, – батько зневажливо махав рукою і казав:

"пусте" або "дурниця". Це були його улюблені слова. Батько з природи був оптиміст, любив гумор і погідний настрій.

Батько писав до пізньої ночі, а по полудні любив задрімати на канапі. Чернеток не признавав, лише чистописи і ті рідко креслив. Письмо мав нерозбірне, грубе, мале; чорнило – дуже чорне – купував у крамниці Бромільського¹¹ цілими півлітровими пляшками, пера вживав спеціальні – чорні, м'які. Ідею нового твору обговорював з матір'ю, яка фігурувала як видавець журналу "Жите і слово"¹² та деяких брошур; писав диспозицію, потім сидів так довго днями й тижнями, аж поки твір був викінчений. Недокінчених творів лишав мало. Часом читав нам, малим, частини прозових творів чи поетичних, які могли нас цікавити.

Дома, у Львові, цілий рік була гармонія. До батька заходили селяни й робітники, одинцем і гуртами, шукаючи поради, потіхи, допомоги, нічлігу. Тато з усіма розмовляв, приязно радив, заохочував, відмовляв, наділяв книжками. Патенти були виборці і правовиборці, коли він кандидував на посла, однак через тодішні великі виборчі шахрайства провалився двічі. Приходили перші організатори соціалістичного руху, а пізніше радикальні; проживали у нас Вітик¹³, Новаківський¹⁴, Думка¹⁵. Приїжджали не раз з далеких сторін селяни, передплатники, дописувачі, полемісти, співробітники редакції, приходили складачі з коректою, переплетники з книжками. Часом приходили дистинговані і знуджені дами і допитували, яка ціль життя. Тато при обіді не раз обговорював з матір'ю політичні і редакційні справи, з яких ми, діти,

¹¹ Ян Бромільський (пол. Jan Bromilski) – (1855–1909), власник крамниці канцелярських товарів, що знаходилася на вул. Легіонів (нині проспект Свободи).

¹² ...журналу "Жите і слово"... – літературно-художній та громадсько-політичний часопис, що виходив у Львові (1894–1897) за редакцією Івана Франка.

¹³ Семен Вітик (1876–1937) – громадсько-політичний і профспілковий діяч на Дрогобиччині.

¹⁴ Степан Новаківський (1863–1936) – селянин, український громадсько-політичний діяч. Посол до Галицького Сейму у 1895–1901 роках.

¹⁵ Павло Думка (1854–1918) – український галицький громадський і політичний діяч, селянин. Член-засновник Української Радикальної Партії, посол до Галицького сейму (1908–1918), делегат Української Національної Ради ЗУНР, автор поезій.

мало що могли второпати, часто кепкував з деяких відвідувачів або жалувався, що забирають йому дорогий час.

Головний засіб визволення трудящих спід гніту капіталістів батько бачив в організації мас для боротьби проти визиску. До тої справи і сам особисто прикладав руку, часто виїжджав на провінцію, в міста і села, скликав віча, виголошував промови, повчав людей, заохочував. Ходив до робітничих товариств.

Деякий час тато пролежав у затемненій кімнаті, хорий на очі. Всі кімнати були розташовані в одній лінії і нам не вільно було через татову кімнату проходити до кухні. Це було не вигідно й прикро. На щастя, воно не довго тривало.

Бували в тата також земляки з Великої України, революціонери.

Десь під кінець літа 1897 р. спровадився до нас на мешкання Юрій Тобілевич, син славного драматурга Карпенка-Карого. Він привіз листи від свого батька й наша сім'я без довгих балакань прийняла його на мешкання. Ми з Юрієм – студентом політехніки – швидко заприятелювали і займалися з ним руханкою. Сам він вправлявся досить важкими гантелями і нас, хлопців, привчав до гімнастики. Початків тої штуки навчила нас мати. Батько також не занедбував фізичного руху, вправлявся тягарцями до пізньої старості і всіх дітей заохочував до руханки й спорту, що пізніше мали стати їхнім джерелом заробітку. Ю. Тобілевич скінчив у Львові політехніку, поїхав інженером на схід і працював десь у Сибіру.

Десь коло 1900 р. тато заходився будувати власну віллу коло Стрийського парку, на глинястій ще тоді вулиці Понінського¹⁶. Згоджено інженера, майстри й робітники викорчувували в старім садку на горбику груші й яблуні, викопавши рови на фундаменти й льохи, і в слютний день, у болото, спустили наріжні каменюки. Роботи не виконали терміново, працювали недбало, а брали дорого, що тільки вдалося – спаргачили. Хата довго сохла, виступили плями на стінах, печі курили цілими роками, каналізація не функціонувала, вхід з вулиці був стрімкий і вузький. Тато мусив

¹⁶ ... вул. Понінського... – на вул. Понінського, 4. (пол. Ponińskiego) Іван Франко побудував будинок (1901–1902 рр. – будівничий Мартин Заходний). Нині вул. Івана Франка, 152.

затягнути в банку велику позичку на докінчення будови. З того виникали часті суперечки з матір'ю, сплата процентів шокквартилу зменшувала і так невелику заробітну плату батька.

Тато мало дбав про нас, зайнятий редакторською працею Записок Наукового Товариства ім. Шевченка, але писав теж багато оригінальних творів. В непоказній віллі по вул. Понінського, ч. 4 повстав, між іншим, найбільший поетичний твір Івана Франка "Мойсей", друкований вперше 1905 р.

Іван Франко був полемічної вдачі, як Вишенський. Дух протесту характеризує майже всю його творчість – не лише публіцистичну, але й поетичну. Та при тому мав серце чуле на людську кривду. Дошкуляв йому соціальний і національний гніт, якого зазнавав український народ.

Годину волі, визволення він передбачував, хоч не дожив до його. Він віщував майбутнє українського народу і ясно бачив його в об'єднанні українських земель у державі робітників і селян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х томах. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид. – Львів, 2006. – Т. 3. – 700 с.
2. Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Кн. Восьма. Роки страждань. – Львів, 2007. – 546 с.
3. Маковей О. Із щоденника. Іван Франко у спогадах сучасників. – Львів, 1956. – Кн.1. – С. 213–219.
4. Нахлік С. Хрещення Франкових дітей: дійові особи. <https://zbruc.eu/node/107730>
5. Присяжний Т., Присяжний П., Бандура В. Нетрадиційний погляд на життя і творчість Каменяра (Франко рибалка і художник слова). – Тернопіль, Видавництво "Астон", 2006. – 262 с.
6. Священик. Се й те з вистави. Діло. Ч. 178 (22 серпня 1894 р.). С. 2.
7. Тихолоз Н. Коментар до публікації Автобіографія. Франко Тарас Іванович. Франко Т. Вибране: У 2 т. – Івано-Франківськ, Сеньків М.Я., 2015. – Т. 2. – С. 621–622.
8. Тихолоз Н. Тарас, але не Шевченко. Франко, але не Іван. <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/10>
9. Франко І. Збір. творів: У 50 т. – Київ, Наукова думка, 1976–1986.
10. Франко Т. Автобіографія. Франко Тарас Іванович. Франко Т. Вибране: У 2 т. Івано-Франківськ, Сеньків М.Я., 2015. Т. 2. С. 396.
11. Франко Т. Спогади про батька. Літературна газета, 27.05.1941. № 22. С. 3.
12. Франко Т. Спогади про мого батька Івана Франка. Франко Т. Вибране: У 2 т. – Івано-Франківськ, Сеньків М.Я., 2015. – Т. 2. – С. 326–327.

13. Франко Т. Страницы из жизни. Из воспоминаний об отце. Франко Т. Выбране: У 2 т. – Івано-Франківськ, Сеньків М.Я., 2015. – Т.2. – С. 345–369.
14. Франко-Ключко А. Франко і його родина. Спомини. – Торонто, 1956. – 132 с.
15. Ellison George. Cherokee used toxins to stun fish. <https://smokymountainnews.com/archives/item/21199-cherokee-used-toxins-to-stun-fish>
16. Fr. I. Dział etnograficzny na wystawie krajowej. Kurjer Lwowski, 19.08.1894. № 229.
17. Fr. I. Dział etnograficzny na wystawie krajowej. Kurjer Lwowski, 22.08.1894. № 232.
18. <http://www.rogueturtle.com/articles/blackwalnut.php>
19. https://plants.usda.gov/DocumentLibrary/plantguide/pdf/pg_aegl.pdf
20. Kritzon Chuck. Fishing with poisons. http://primitiveways.com/fish_poison.html

REFERENCES

1. Halytsko-ruski narodni prypovidky: U 3-kh tomakh. Zibrav, uporiadkuvav i poyasnyv Dr. Ivan Franko: 2-e vyd. Lviv, 2006. T. 3. 700 s.
2. Horak R., Hnativ Ya. Ivan Franko. Kn. Vosma. Roky strazhdan. Lviv, 2007. 546 s.
3. Makovey O. Iz shchodennyka. Ivan Franko u spohadakh sychasnykiv. Lviv, 1956. Kn.1 S. 213–219.
4. Nakhlik Ye. Khreshchennia Frankovykh ditey: diyovi osoby. <https://zbruc.eu/node/107730>
5. Pysiazhnyi T., Prysiazhnyi P., Bandura V. Netradytsiynyi pohliad na zhyttia i tvorchist Kameniara (Franko rybalka i khudozhnyk slova). Ternopil, Vydavnytstvo "Aston", 2006. 262 s.
6. Sviashchenyk. Se y te z vystavy. Dilo. Ch. 178 (22 serpnia 1894 r.). S. 2.
7. Tykholoz N. Komentar do publikatsiyi Avtobiografiya. Franko Taras Ivanovich. Franko T. Vybrane: U 2 t. Ivano-Frankivsk, Senkiv M.Ya., 2015. T. 2. S. 621–622.
8. Tykholoz N. Taras, ale ne Shevchenko. Franko, ale ne Ivan. <https://frankolive.wordpress.com/2017/03/10>
9. Franko I. Zibr. tvoriv: U 50 t. Kyiv, Naukova dumka, 1976–1986.
10. Franko T. Avtobiografiya. Franko Taras Ivanovich. Franko T. Vybrane: U 2 t. Ivano-Frankivsk, Senkiv M.Ya., 2015. T. 2. S. 396.
11. Franko T. Spohady pro batka. Literaturna hazeta, 27.05.1941. № 22. S. 3.
12. Franko T. Spohady pro moho batka Ivana Franka. Franko T. Vybrane: U 2 t. Ivano-Frankivsk, Senkiv M.Ya., 2015. T. 2. S. 326–327.
13. Franko T. Stramitsy iz zhyzni. Iz vospominaniy ob ottse. Franko T. Vybrane: U 2 t. Ivano-Frankivsk, Senkiv M.Ya., 2015. T. 2. S. 345–369.
14. Franko-Kliuchko A. Franko i yoho rodyna. Spomyny. Toronto, 1956. 132 s.
15. Ellison George. Cherokee used toxins to stun fish. <https://smokymountainnews.com/archives/item/21199-cherokee-used-toxins-to-stun-fish>
16. Fr. I. Dział etnograficzny na wystawie krajowej. Kurjer Lwowski, 19.08.1894. № 229.

17. Fr. I. Dział etnograficzny na wystawie krajowej. Kurjer Lwowski, 22.08.1894. № 232.
18. <http://www.rogueturtle.com/articles/blackwalnut.php>
19. https://plants.usda.gov/DocumentLibrary/plantguide/pdf/pg_aegl.pdf
20. Kritzon Chuck. Fishing with poisons. http://primitiveways.com/fish_poison.html

Стаття надійшла до редакції 10.06.22

S. M. Pylypchuk, Dr Hab., Prof.
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

TARAS FRANKO'S LITTLE-KNOWN REMINISCENCE OF HIS FATHER

The article republishes and offers an analysis of Taras Franko's little-known reminiscence of his father. The substantial heuristic potential of the memoir has been ascertained. It has been emphasized that the son's testimony about Ivan Franko's personal and creative life stands out as sparkling and vivid. Specifically, attention has been drawn to the information on the Frankos' changing accommodation in Lviv; on the family visits to the Regional exhibition which was held from June to October 1894 in Stryiskyyi Park; on Ivan Franko's contribution to arranging the books in the ethnography section of the exhibition and further reports on the activities of this section in a number of publications in the Kurjer Lwowski; on the father's adoration of fishing and implementation of various methods of fish "hunting", in particular so-called "poisoning" approach involving the use of mysterious "black nuts", i.e. toxic plant substances meant for "numbing the fish genus"; on the background story of one saying which, once caught in the net of Franko's memory, eventually enriched the collection of folk wisdom in the collection of thirty-thousand entries of "Halychyna-Rus' folk proverbs and sayings"; on remarkable spiritual and intellectual settings of the genius's creative workshop, in which, craving for a perfect piece, he would systematically proceed from scrupulous "disposition" to a refined literary canvas; and numerous other facts allowing the perception of Ivan Franko as a "holistic man".

Key words: reminiscences, autobiography, Regional Exhibition, ethnography section, fishing, creative process.